

3. Котляренко Д.В. Проблемы прогнозирования потребления электроэнергии крупными промышленными центрами. *Економічний вісник Донбасу*. 2009. № 3. С. 17-20.

4. Рингач Н.О., Лущик Л.В. Особливості втрат років потенційного життя через передчасну смертність від основних причин в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3. С. 39-55.

*Сергій Чистов**

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглядаються стратегічні програми економічного і соціального розвитку України, що розроблялися протягом 1991–2019 рр. Міститься висновок про низький рівень результативності стратегій з позиції інтересів українського суспільства.

Актуальність. В умовах невизначеності, спричиненої торговельними війнами і санкціями, руйнуванням системи міжнародного права і міжнародних відносин, втрати сучасними державами суб'єктності, кризи лібералізму як домінуючої ідеології останніх десятиліть, питання стратегічного планування є дуже актуальними.

Постановка проблеми. Історія стратегічного планування економічного і соціального розвитку в Україні як суверенній державі нараховує більш ніж чверть століття. Однак очікувані позитивні результати, що вимірюються системою макроекономічних, соціальних демографічних та ін. показників, не були досягнуті. Постає питання, чому, попри наявність різних стратегій, економіка України опинилася в скрутному становищі.

Виклад результатів дослідження. З прийняттям у 1991 р. акта проголошення державної незалежності перед Україною постали нові завдання щодо формування та реалізації стратегії і тактики економічної і соціальної політики. Одним з перших документів на шляху побудови стратегії були «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності», підготовлені Кабінетом Міністрів України, і затверджені Постановою Верховної Ради України від 25.10.1991. При підготовці Основних напрямів її роз-

* **Чистов Сергій** — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», e-mail: chistov@ukr.net

робники намагалися дотримуватися принципів спадкоємності, врахування вивіренних підходів із раніше розроблених урядом програм, що також розглядалися Верховною Радою України, зокрема програмою переходу економіки України до ринкових відносин і Програмою надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового становища.

Основні напрями склалися з 10-ти розділів: 1. Структурна та інвестиційна політика; 2. Роздержавлення і приватизація власності та демонополізація виробництва; 3. Розвиток інфраструктури ринку; 4. Аграрна реформа; 5. Фінансова реформа; 6. Державне регулювання в умовах ринкової економіки; 7. Науково-технічна політика; 8. Соціальний захист населення; 9. Економічні зв'язки із суб'єктами колишнього Союзу РСР; 10. Зовнішньоекономічна політика.

За часи реалізації Основних напрямів соціально-економічна ситуація в Україні погіршилася. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України, укладений 08.06.1996, констатував, що «наявність глибокої економічної, а також політичної кризи призводить до соціального напруження в суспільстві, його криміналізації та до політичного протистояння владних структур».

З прийняттям 28.06.1996 Конституції України політична криза відійшла на другий план, виникли нові можливості соціально-економічного розвитку. Однак позитивна динаміка ВВП вперше з часів проголошення державного суверенітету України мала місце лише починаючи з 2000 р. У 2004 р. прийнято Стратегію економічного і соціального розвитку України (2004–2015) «Шляхом європейської інтеграції». Були визначені такі стратегічні пріоритети: 1. Створення передумов для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі; 2. Забезпечення сталого економічного зростання; 3. Утвердження інноваційної моделі розвитку; 4. Соціальна переорієнтація економічної політики. Реалізація Стратегії передбачала три якісно відмінних етапів, кожен з яких мав свої цілі й описувався відповідними цільовими параметрами:

перший етап (2004–2005) — формування базових основ довгострокового економічного зростання;

другий етап (2006–2009) — прискореного економічного зростання;

третій етап (2010–2015) — стабілізації темпів економічного зростання.

Враховуючи невизначеність багатьох процесів, які відбувалися як в економіці України, так і у світі в цілому, а також численні проблеми та ризики перехідного періоду, було розроблено три сценарії реалізації Стратегії: оптимістичний (прискорено інвестиційно-активний), песимістичний (обмежувальний, підвищено ризиковий) та базовий (інвестиційно-інтенсивний). Базовий сценарій вважався основним.

Стратегія «Шляхом європейської інтеграції» була затверджена у 2004 р., а її реалізація мала відбутися у новому політичному циклі, який мав розпочатися після чергових виборів Президента України. Однак в країні загострилася політична криза і відбулися непередбачувані події, які увійшли в історію під назвою Помаранчева революція. Були внесені кардинальні зміни до Конституції України, за якими Україна стала парламентсько-президентською республікою.

З початку 2000-х років до 2008 рр. включно в економіці України спостерігалася позитивна динаміка ВВП, зростання добробуту населення. Однак в цей період структурні соціально-економічні реформи майже не проводилися. Економіка розвивалася за інерцією. Світова фінансово-економічна криза мала драматичні наслідки. У 2009 р. падіння реального ВВП становило 15,2 % порівняно з попереднім роком.

У новому політичному циклі (2010–2014) внесенням змін до Основного закону Україна знов стала президентсько-парламентською республікою. Було прийнято Програму економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Програма охоплювала набір стратегічних перетворень за п'ятьма напрямками: 1. Створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи; 2. Формування режиму максимального сприяння для бізнесу шляхом зменшення ролі держави в економіці, зниження адміністративних бар'єрів для бізнесу, модернізації податкової системи й поглиблення міжнародної економічної інтеграції України; 3. Модернізація інфраструктури й базових секторів шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і ЖКГ, а також розвитку транспортної інфраструктури й ринку землі. Перехід від дотацій до самоокупності виробництва й соціальних послуг; 4. Збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного об-

слуговування; 5. Підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби й виконавчої влади.

У 2015 р. Україна повернулася до парламентсько-президентською форми правління. Після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, 15.01.2015 Указом Президента України затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна–2020». Її метою визнано «впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі». Ця Стратегія передбачала чотири вектори (нове слово в теорії стратегічного планування) руху: 1. Вектор розвитку; 2. Вектор безпеки; 3. Вектор відповідальності; 4. Вектор гордості. В рамках цих векторів руху було передбачено реалізацію 62-х реформ та програм розвитку держави. Виконання стратегії відбувалося в умовах бойових дій на сході України.

У 2017 році українськими експертами за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду в рамках проекту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України» розроблено Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національний план дій до 2020 р. з впровадження Стратегії. Указом Президента України від 30.09.2019 дано завдання Кабінету Міністрів України забезпечити проведення у двомісячний строк із залученням вчених, експертів, представників громадських об'єднань аналізу прогностичних і програмних документів з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р. та за результатами такого аналізу у разі необхідності вжити заходів щодо їх удосконалення. В цій Стратегії визначено 7 стратегічних цілей. В рамках кожної з них передбачено по 2–3 операційні цілі; усього 20 операційних цілей. Стратегічними визначено такі цілі: 1. Сприяння інклюзивному збалансованому низьковуглецевому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі; 2. Забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку; 3. Подолання бідності та скорочення нерівності; 4. Забезпечення охорони громадського здоров'я, благополуччя та якісної освіти в безпечних і життєстійких населених пунктах; 5. Забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату; 6. Збереження наземних і морських екосистем та сприяння збалансованому використанню їхніх ресурсів; 7. Забезпечення безпеки та доступу до правосуддя, створення підзвітних та інклюзивних інституцій.

Судячи з цільових орієнтирів, зазначених у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженій Верховною Радою України 04.10.2019, уряду доведеться плідно працювати, щоб врахувати у своїй діяльності завдання, що визначені у Проекті Стратегії сталого розвитку України до 2030 р. і Національному плані дій до 2020 р. з впровадження Стратегії. Сформульовані у Програмі діяльності КМУ пріоритетні цілі мають фрагментарний і безсистемний характер.

Висновки. Доводиться констатувати, що стратегічне планування в Україні не сприяло її економічному і соціальному розвитку. З цього випливає два висновки: 1) або цілі і пріоритети, а також дії по їх реалізації суперечили інтересам українського суспільства; 2) або в Україні фактично реалізовувалися інші стратегії, розробниками якої виступали наддержавні структури, лобісти транснаціональних корпорацій, зацікавлені в усуненні потенційного конкурента.

Список використаних джерел

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Програма економічних реформ на 2010–2014 рр. Комітет з економічних реформ при Президентові України. Версія для обговорення 2 червня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004100-10>.

2. Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності. Постанова Верховної Ради України від 25.10.1991 р. (зі змінами, внесеними згідно з Декретом № 43-93 від 22.01.1993). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698%D0%B0-12>.

3. Про стратегію сталого розвитку «Україна–2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

4. Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. Проект–2017 URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.

5. Гальчинський А.С., Геєць В.М. та ін. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2015) «Шляхом європейської інтеграції»; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 416 с.